

Mária-tisztelet, Mária-társulatok, máriás körmenet Kolozsváron a 18–19. században

VERES STELIAN

Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség (RO)
stelian.veres@romkat.ro

Kolozsváron 2023-ban került vissza eredeti helyére és 2024. augusztus 15-én lett megáldva a fogadalmi Mária-szobor, amelyet Kornis Antal főkormányiszéki tanácsos és felesége, Petki Anna emeltetett Schuhbauer Antal szobrásszal a jezsuiták temploma és azok épületei előtt, a Belső-Torda utca kis terén, a városnak a pestisjárványból való szerencsés megmenekülése emlékére 1744–46-ban.¹ A szobor a piarista templom előtti téren áll újra, a templomban pedig ott van

1 Ld. Kovács Zsolt, A kolozsvári Mária-oszlop. Egy közép-európai emléktípus a 18. századi Erdélyben, in NAGY Róbert, RÜSZ-FOGARASI Enikő (szerk.), *Abalakok a múltba*, Kolozsvár, 2012, 130–160. Egykor alacsony kőbábos kerítés vette körül a szobor talapzatát, a szobor maga 1944-ben meg is rongálódott. A kőbábos kerítést az 1950-es években kőoszlopok közé illesztett vasráccsal pótolták, s a kommunista ideológia miatt sem nézte el a hatalom, hogy a tudománygyetem előtt Mária-szobor álljon; ez akadályozta az akkor növekedőben levő közlekedést is. 1957-ben szakszerűen restaurálták, 1959-ben pedig szétszedték, a ferences templomban elraktározták, 1961-ben a Szent Péter-templom mögötti térre került, ahonnan restaurálásra Vistára vitték Kiss Zoltán műhelyébe, és 2023 végére ismét korábbi helyére került.

az egykor könnyező kegykép, amely a város katolikusainak nagy becsben tartott, mára kissé elfelejtett ereklyéje.²

Kolozsvár vallási életének egyik fontos megnyilvánulási formáját a 18. században a körmenetek jelentették. Ezek egyikét a kolozsvárivá lett könnyező kegyképpel tartották, amelynek kultuszát a jezsuiták honosították meg és alakították ki, de amely a város, az egész egyházközség sajátosságává lett. A könnyezés évfordulójára és Nagyboldogasszony ünnepére, amely a kegyhely főünnepé is volt, Kolozsváron nagy körmenetet tartottak. Ekkoriban évente két

2 „A krónika szerint a Füzesmikulához (Nicula) közeli Iklódon egy *Lukács nevű Orosz kép-író irta*, majd egy helybeli román nemes, bizonyos Kupcsa vagy Kopsa János ajándékaként lett a mikolai, ma görögkeleti (abban az időben unitus, vagyis görög rítusú katolikus) fatemplom felszerelésének részévé; itt látták első ízben könnyezni 1699-ben (csak az anyát, a gyermek Jézus szeme mindvégig száraz maradt), böjtelő (azaz február) havának 15. napján, a könnyezés pedig kisebb megszakításokkal folytatódott böjtmás (azaz március) havának 12. napjáig; innen Kornis Zsigmond, a későbbi erdélyi kormányzó szentbenedeki kastélyába vitette, majd, engedve a helybeliek nyomásának, vissza Füzesmikulára, ahol letakarva és -pecsételve őrizték a vizsgálatok lefolytatásának idejére. A kijelölt vizsgálóbizottság pedig, huszonnyolc „hűtös tanút” meghallgatván, alaposan kivizsgálta a könnyezést és hitelesnek találta. Ezután Kollonich Lipót érsek engedélyezte a kép nyilvános tiszteletét, őrzésével pedig a Jézus-társasági atyákat bízta meg: így költöztették nagy pompával a kolozsvári jezsuitáknak a Fájdalmas Szűzről elnevezett kolozsmonostori kápolnájába, majd a rend városi (Farkas utcai) kápolnájának főoltárára, azután az újonnan épített kollégium kápolnájába, miközben a tisztelet jeleként „külömb-féle Uri Méltóságok Istenes adakozásából csudáson” felékesítették. Végül annak felépülése után 1724-ben a jezsuiták templomába (vagyis mai helyére) került, miközben közösségi (olykor protestáns személyeket is jelentő) tisztelet alakult körülötte, és további csodatörténetekről kezdett szólni a fáma.” GÁBOR Csilla, Mária könnye: „a’ kolosvári bódog asszony siró képe”, *Keresztény Szó* 9 (2009) 4–8 (https://epa.oszk.hu/00900/00939/00109/2009_09_02_00109.htm), vö. GÁBOR Csilla, *Laus et polemia. Magasztalás és vetélkedés középkor és kora újkor szövegtípusokban*, Debreceni Egyetemi Kiadó, Bolyai Társaság – Egyetem Műhely Kiadó, Debrecen – Kolozsvár, 2015, 185–209. A *Vasárnap* 2020. április 5-i számában egy összeállítás jelent meg a kolozsvári könnyező kegykép történeti és kultusztörténeti aspektusairól: A kolozsvári Könnyező Madonna kegyképe, szerzők: Gábor Csilla, Fábian Róbert, Veres Stelian, Nóda Mózes, összeállította Bodó Márta, *Vasárnap* 30.14 (2020) 4–5. <https://www.verbumkiado.ro/hu/vasarnap/vasarnap-2020aprilis-5>.

nagy körmenet volt a kegyképpel: egyiket a jezsuita templombeli kegykép első könnyezésének évfordulóján tartották,³ amikor a piactéren lévő „öregtemplomból” lobogókkal és énekszóval mentek a képhez, ahol énekes misét és beszédet hallgattak, a másikat Nagyboldogasszony napján. Az 1719-ben Nagyboldogasszony napján tartott körmenet az ország jólétéért a részt vevő nemzetiségek és nemek szerint tagolódott.

A 19. századra Kolozsvárnak egy nagy körmenete maradt: az úrnapi. A jelenség összefüggésben áll a szerzetesrendek 18. századi feloszlásával, a gondozásukban levő kegyhelyek népszerűségének visszaesésével. Kolozsváron a jezsuita rend gondozta a Füzesmikoláról idekerült könnyező Szűz Mária-kegyképet. A rend 1773-as megszűntetése után csak három évvel érkeztek a piaristák Mária Terézia hívására Kolozsvárra; valószínűleg ez érintette a Mária-körmenetek sorsát is. Jelzésértékű egy 19. század közepéről fennmaradt katonai rendelkezés, amely felsorolja a hat nagy katolikus ünnepet (karácsony, húsvét, pünkösdvasárnap, úrnapja, Gyümölcsoltó Boldogasszony napja és Kisasszony napja), és feltűnő módon kihagyja a két korábbi, körmenetes nagy ünnepet. Az okok közt lehet a Mária-tisztelet bizonyos mértékű csökkenése, a kegykép jelentőségének elhalványulása, de az is lehet, hogy mivel e felsorolás célja a munkaszüneti napok tisztázása, a körmenetes nagy Mária-ünnepek nem föltétlenül tartoztak ebbe a kategóriába, ezért (is) maradhattak ki.

Mária-társulatok Kolozsváron

Tüskés Gábor és Knapp Éva a 17–18. századi társulati élet átfogó áttekintésében megállapítja:

3 A korabeli jezsuita leírás szerint a könnyezés elkezdődött „böjtelő (azaz február) havának 15. napján, a könnyezés pedig kisebb megszakításokkal folytatódott böjtmás (azaz március) havának 12. napjáig. *** Kolosvári könnyező Szűznek *Historiája. Irattatott az ott lévő JESUS Társasága-béli Szerzetesek által...*, Kolozsvár, 1770, 24–38.

A társulattípusok időbeli elterjedését vizsgálva vannak olyan szervezetek, amelyek az egész időszakban folyamatosan megtalálhatók (például Mária-, Krisztus teste-, kordás társulatok), mások csupán meghatározott időszakra jellemzők. Az intenzitást befolyásoló tényezők közül kiemelkedik a gondozók aktivitása, a különböző kultuszáramlatok elterjedése és az ellenreformációs tevékenység. Az egész időszakban jelen lévő társulatok közül a kordás társulatok feltűnően nagy számban keletkeznek a 18. század harmadik évtizedében, a Krisztus teste-társulatok pedig az 1750–1780 közötti időszakra jellemzőek elsősorban. A Mária-társulatok közül a skapulárétársulatok az 1670-es évektől fordulnak elő, míg a rózsafüzér-társulatok az 1620-as évektől, a Mária-kongregációk már 1580-tól, kezdetben kisebb megszakításokkal, folyamatosan jelentkeznek. Az 1640-es évektől alakulnak a haldokló Krisztus-társulatok. A Szentháromság-társulatok az 1710-es évektől, a ferences harmadrendi társulatok az 1720-as évektől szerepelnek. A társulatok számának ugrásszerű növekedésével párhuzamosan a 18. század közepén érvényesülő tendencia a társulatok differenciálódása, individualizálódása, illetve a törekvés a lehatárolásra a környező szervezetektől. Ez gyakran a régi és az új szervezetek közti konkurencia, rivalizálás növekedésében is kifejeződik. Ezzel egy időben jelentkezik az egyházi törekvés a társulatok egységesítésére.⁴

A társulatok közt kiemelkedtek a Mária-társulatok, amelyek a jezsuita iskolákhoz kapcsolódtak, mindenütt egységes elvek alapján szerveződtek, nem életkort és társadalmi csoportot, műveltségi szintet figyelembe véve, hanem pedagógiai, valamint erős ellenreformációs/rekatolizációs célkitűzéssel hozták létre. Kolozsvári „változata” a 19. századra alakult ki és át.

Az első erdélyi Mária-társulat 1588. augusztus 27-én alakult meg Gyulafehérváron (a fiatal fejedelem, Báthory Zsigmond is tagja volt), majd hanyatlása után, 1743-ban újjászervezték, XIV. Benedek pápa

4 TŰSKÉS Gábor, KNAPP Éva, *Népi vallásosság Magyarországon a 17–18. században. Források, formák, közvetítők*, Osiris, Budapest, 2001, 279.

1751. szeptember 8-kán kelt bullája pedig több búcsúkegyelemmel gazdagította. A Mária-társulat Erdélyben és Kolozsváron is II. József császár 1784-es megszüntető rendeletéig működött.

A Mária-társulatok 1784-es megszüntetése után tizenegy évvel, 1795-ben engedélyezte az uralkodó a visszaállításukat. Ez idő tájt – Kolozsvár és Beszterce kivételével – az erdélyi katolikus iskolákban újraindultak a korábbiak mintájára a Mária-társulatok. A kolozsvári társulat „nehezebb körülmények miatt” csak 1819. október 5-én indult újra Rudnay Sándor püspök rendeletével és kétszáz forintos adományával.

Az erdélyi egyházmegye területén működött Mária-társulatok történetét dr. Zerich Tivadar teológus, egyháztörténet- és jogtanár írta meg 1857-ben a *Családi Lapok* számára, a Mária-társulatok 1854-es trencsényi és 1856-os gyulafehérvári egyházmegyes újraindítása alkalmából.⁵ A Mária-társulatok létrejöttükkor a jezsuita iskolákhoz kapcsolódtak, közvetlenül nem a családi erények elterjesztését célozták, hanem pedagógiai, valamint erős ellenreformációs célkitűzéssel hozták létre.⁶ A kolozsvári mirákulumos könyv azt írja, a szövetség „leg hathatósabb a jó halálra”.⁷ A különböző korokból származó adatok alapján valószínűsíthetjük, hogy a szervezet célkitűzése a 19. századra fokozatosan alakult át. Rómában a legelső Mária-társulat a jezsuiták ottani kollégiumában jött létre 1584-ben, az év december ötödikén erősítette meg XIII. Gergely pápa.⁸ Az erdélyi Mária-társulat 1588. augusztus 27-én alakult meg Gyulafehérváron, titulusa a *Virginis Annunciatæ* volt, és bekebelezték a római sodalitasba.⁹ A

5 ZERICH Tivadar, Történelmi vázlatok I–II., *Családi Lapok* 6.5 (1857. január 29.) 64–67; 6.6 (1857. február 5.) 79–81.

6 Vö. Louis CHATELLIER, La congrégation académique de Molsheim et la société alsacienne à la fin du XVIIIe siècle, *Annuaire de la Société d'histoire et d'archéologie de Molsheim et environs* (1980) 89–97.

7 Idézi TÜSKÉS Gábor, *Búcsújárás a barokk kori Magyarországon a mirákulumirodalom tükrében*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993, 181.

8 ZERICH, Történelmi vázlatok I., 64.

9 ZERICH, Történelmi vázlatok I., 65. Érdekes megjegyeznünk, ekkor az erdélyi püspök már harminckét éve száműzetésben volt, Zerich Tivadar pedig úgy véli: „...a kath. hit, és e hitben tenyésző tiszta erények föntartása s gyarapítására jótékony befolyású volt Erdélyben, sőt ezen szent céloknál fogva annál hasznosabb és szükségesebb volt a Mária-társulat, mivelhogy

társulat történetéről nem tudunk semmit egészen az erdélyi püspökség VI. Károly általi visszaállításaig. Ennek következtében 1743-ban újrászervezték a társulatot, XIV. Benedek pápa 1751. szeptember 8-án kelt bullája pedig több búcsúkegyelemmel gazdagította. A gyulafehérvárin kívül Kolozsmonostoron az ott működő jezsuiták pártfogásával jött létre Mária-társulat a 16. században, majd közel ötvenévnyi szünet után 1641-ben indult újra, titulusa a B. Virginis Natae volt. Miután a jezsuiták Kolozsvárra kerültek, a Mária-társulat titulusa megváltozott B. V. Mariæ Elisabeth Visitantisra; a társulatot 1763. február 14-én kebelezték be a római anyatársulatba. A „Máriával való ájtatos szövetség”-be lépést egy 1735-ben megjelent magyar nyelvű kolozsvári mirákulumos könyv¹⁰ ajánlja. A társulat szabályai a könnyező Mária-kegykép köré szerveződnek. A szövetségbe belépni kívánó először kellett szerezzon magának egy megszentelt és az eredeti képhez hozzáértett képet, amit mindig a nyakában kellett hordania. A meghatározott könyörgést és egy *Üdvözlégy Mária* imádságot naponta reggel és este el kellett mondani. Ezekhez a szabályokhoz két további „javaslat” is kapcsolódik: kísértés esetén a képet a szívhez szorítva a megadott fohászt kell mondani, illetve a kép könnyezésének évfordulóján az imádságokat és könyörgéseket a szövetségben lévő társakért kell elmondani.¹¹ Miután a jezsuita rendet feloszlatták, a Mária-társulatot a piaristák vették át.¹²

A Mária-társulatok belső szervezetéről annyit ír általánosságban Zerich, hogy mindenhol ugyanúgy szerveződtek: a *Marianus rector* vagy *præses*, *prefektus*, *promoter* és más hivatalokat „erényben és tudományban, sőt egyházi vagy politikai méltóságokban fénylő férfiak viselik”,¹³ akik végigjárták a hierarchia minden lépcsőfokát, vagyis előbb újoncok voltak, majd tagok, és csak azt követték

akkor a hirneves erdélyi prot. türelem és szeretet nemcsak a kath. püspökséget, hanem a káptalant és szerzetesrendeket sőt a világi papságot is szétrobbantotta volt.” (i. m.).

10 Idézi TÜSKÉS, *Búcsújárás*, 181.

11 Uo.

12 ZERICH, *Történelmi vázlatok* I., 66.

13 Uo.

a magasabb hivatalok. A kolozsvári Mária-társasági napló¹⁴ szerint az előjárók és jótevők „a gróf Bánffyak, Kornisok, Hallerek, Lázárok s más főurak és főhivatalnokok, s rangban levő asszonyságok és delnők”¹⁵ voltak.

A vallásos szervezetek feloszlata és újraindulása

Tüskés Gábor és Knapp Éva rámutat arra, hogy az állam és az egyház közötti viszony átrendezése nyomán, a 18. századik második felétől a Habsburg-uralom, közelebbről II. József erőteljesen korlátozta a társulatok működését. A szerzők úgy értékelik, hogy ez a folyamat „a barokk és a felvilágosult társadalomfelfogás összeütközésének” a kifejezője. A korlátozó intézkedések közé tartozik a szerzetesrendek feloszlata (1773-tól), az új társulat alapításának és működésének szigorítása (az alapításhoz az uralkodó engedélye szükséges, a kiadásokat engedélyeztetni kell), a látványos ünnepségek és gyakorlatok korlátozása, az új tagok felvételét érintő szigorítások, illetve a működés ellehetetlenítése az anyagi javak felszámolásával és azok átirányításával állami célokra.¹⁶ Az állami korlátozó intézkedésekkel párhuzamosan, regionális különbségekkel zajlott a társulatok belső hanyatlása is a 18. század második felében; ennek okai közt fellelhető a felvilágosodás eszméjének terjedése, a szabadkőművesség népszerűvé válása és az egyházon belül történő, egyes társulatokat favorizáló, másokat háttérbe szorító magatartás is.¹⁷

Mivel II. József többször is kiadott a társulatok korlátozására vonatkozó rendeleteket, arra következtethetünk ebből, hogy a szervezetek nagy része az ismétlődő intézkedések ellenére is tovább működött. Első komolyabb lépésként 1781–1782-ben a kordás társulatokat és a ferences harmadrendet oszlatta fel, majd két évre rá, 1784-ben

14 Meglétéről ZERICH ír, uo.

15 Uo. Ehhez a felsoroláshoz képest feltűnő, hogy amikor újraindulnak a Mária-társulatok, támogatóik egyházi méltóságok és rang és cím nélküli világiak. Ez egy, a tanulmány kereteit szétfeszítő témát irányoz előre: mennyiben befolyásolhatta a mindenkori uralkodó vallásos magatartása az arisztokrácia illetén megnyilvánulásait.

16 Vö. TÜSKÉS, KNAPP, *Népi vallásosság*, 293.

17 Uo.

elrendelte az összes társulat feloszlását. 1787–1788-ban a társulatok teljes vagyonának elkobzásáról rendelkezett az uralkodó, ezzel gyakorlatilag megszüntette a barokk társulati modellt. Jóllehet az állam a társulatok szociális funkcióit megpróbálta átvenni, az intézményi háttér felállítása vontatottan haladt, és csak fokozatosan tudta betölteni azt a szerepet, amit korábban a társulatok. 1795 után nyílt lehetőség a társulatok újjászervezésére, azonban jó ideig csupán szórványosan jelentek meg új szervezetek. Amikor a 19. század első felében ismét fontos szerepet kapnak a vallásos társulatok, már észlelhető a különbség a néhány évtizeddel korábbi és az újraindított szervezetek között.

Évfordulós ünnepség a Mária-kegykép könnyezésének tiszteletére

Bíró Béla kolozsvári plébánossága idejére esett az akadémiai templomban őrzött *Szűz Mária-kegykép* könnyezésének kétszázadik évfordulója. Nem csupán az egyházközség számára volt fontos ez az esemény, hanem gróf Mailáth Gusztáv Károly és az egész egyházmegye számára is, a nagyszabású ünnepséget a plébánia a püspökkel együtt szervezte és bonyolította le. A Boldogságos Szűz Mária könnyező kegyképének évfordulóját ünnepélyes keretek között tervezték megünnepelni 1899. október 26-án. A Szent Mihály-plébánia levéltárában fennmaradt néhány, a rendkívüli ünnepre való igen alapos és körültekintő készülődésre vonatkozó irat. A gróf Mailáth Gusztáv Károly 1500 példányban kinyomtatott körlevele,¹⁸ amely egyben az ünnepi menetrend, meghívó is volt, minden bizonnyal Kolozsváron készült – a levéltári példányon korrektúrajelek és javítások találhatók –, amelyet a püspök vázolt fel és hagyott jóvá, illetve a végül egy oldalra szedve kiadott dokumentum itt még két

18 Az eredeti kézirat KGYL: 290/b, 87. doboz, 1900/1899; a végleges irat: KGYL: 290/b, 87. doboz, 1987/1899.

külön lapon szerepel.¹⁹ A Könnyező Mária-ünnepségen való áhítatos részvétel teljes búcsú nyerésével járt. XIII. Leó pápa október 5-én kelt szentszéki kijelentésével hagyta jóvá, hogy hét évre búcsút nyerhet mindenki, aki a reggeli szentmisén és az esti szentbeszéd-en részt vesz, akik pedig 22–26. között gyónnak és áldoznak, az anyaszentegyház felmagasztalásáért, a tévelygők visszatéréseért, a bűnösök megtéréseért, a békeesség ajándékaiért imádkoznak, teljes búcsút nyerhetnek.²⁰

A búcsúra a környékbeli települések zászlóaljait várták, de távolabbról is érkeztek zarándokok. Bíró Béla arról tájékoztatta a püspököt 1899. szeptember 26-án, hogy értesülése szerint a verespataki esperes-plébános, Sneff József háromszáz hívővel gyalogosan zarándokol Máriához, át a Gyalui-havasokon.²¹ A rendkívüli Mária-ünnepre ezerötszáz meghívót nyomtattak ki, Bíró Bélának és a püspöknek az esemény szervezése kapcsán váltott levelezéséből arról értesülhetünk, hogy minden Státus-tagot meghívtak, ezenkívül a főesperesi kerületekbe is juttattak a meghívókból, továbbá, a püspök akaratának eleget téve, más erdélyi katolikus mágnásokat és nagyurakat is meghívtak az ünnepélyre.²² A korabeli magyarországi sajtó így értékelte Kolozsvár ünnepét: „Ilyen hatalmas megnyilatkozását a Mária kultusznak tán még nem látta e század Magyarországon.”²³ A rendkívüli ünnepségen az erdélyi püspökön kívül jelen volt Wolafka Nándor c. püspök, debreceni prépost-plébános, Schlauch Lőrinc nagyváradi bíboros, Bubics Zsigmond kassai, Meszlényi Gyula szatmári és Steiner Fülöp székesfehérvári püspök is. A világi főurak és előljárók díszmagyart öltöttek magukra a jeles alkalomra. Az újságíró a megjelentek számát 16-18 000-re tette. A házakat nemzeti lobogókkal díszítették fel, kora hajnalban rengetegen voltak már az utcán, vonultak a vidéki zarándokok Mária-lobogók alatt.²⁴

19 Nincs iktatva, megtalálható a KGYL: 290/b, 87. doboz, 1600/1900. számú iratába tűrve.

20 Nincs iktatva, megtalálható a KGYL: 290/b, 87. doboz, 1600/1900. számú iratába tűrve.

21 KGYL: 290/b, 87. doboz, 1820/1899.

22 KGYL: 290/b, 87. doboz, 1946/1899.

23 ***, A kolozsvári kegykép jubileuma, *Alkotmány* 4.259 (1899. okt. 28.) 5–6 (5).

24 ***, A kolozsvári kegykép, 5.

Az ünnepet megelőző három napon reggel hét órától az akadémiai templom főoltáránál szentmisét celebráltak közös szentáldozással, délután hat órától pedig a Szent Mihály-templomban rózsafüzért imádkoztak, ezt követően pedig minden nap szentbeszéd hangzott el. A háromnapi lelkigyakorlat megtartására Rosti Kálmán SJ-t kérték fel.²⁵ Végül Rosti SJ helyett Wolafka Nándor püspök tartott „lelket megindító, szívet megrázó szónoklat”-okat.²⁶ Október 26-án reggel hét órától a főtemplomban mutattak be szentmisét, ahol szintén közös áldozásra került sor. Háromnegyed kilenckor megérkezett és ünnepélyesen, száz karinges pap által kísérve bevonult a székesfehérvári püspök, Steiner Fülöp.²⁷ A papság felsorakozott a főoltárnál, a főgimnáziumi kórus elénekelt a *Boldogasszony, anyánk* egy szakaszát, és ezt követően, kilenc órakor ünnepélyes körmenettel²⁸ vonultak át az akadémiai templomba. A körmenet alatt a megkezdett éneket énekeltek, és a katolikus templomok harangjait összehúzták. A körmenetben elől haladtak a testületek zászlóik alatt, azután a rózsafüzér-társulat tagjai kezükben szentelt gyertyákkal, utánuk a jótékonyossági nőegyletek, ezután a Státus-gyűlési tagok, a papság és főpapok egyházi ornátusban, végül a papi segédlet és a nagyközönség.²⁹ Az akadémiai templomban az eredeti terveknek megfelelően a kassai püspök mondott csendes szentmisét. A korábbi tervektől eltérően itt Meszlényi Gyula püspök szentbeszédet mondott,³⁰ majd Majláth püspök imádságszerű beszédet tartott, „Magyarországot, híveit, papjait, Máriának, a magyarok patrónájának kegyébe ajánlotta,

25 KGYL: 290/b, 87. doboz, 1946/1899.

26 ***, A kolozsvári kegykép, 5.

27 Az eredeti tervekben Schlauch Lőrinc volt erre kijelölve.

28 Az előzetes tervekben az szerepelt, hogy négy templomot érint a körmenet, a piaristáktól indul a főtéri templomba, onnan a ferencesekhez, majd végül a minoritákhoz. A körmenet alatt kalazanciumi diákok vitték volna a körbe a kegyképet. Vö. KGYL: 290/b, 87. doboz, 1730/1899. A püspök tanácsára rövidítették le a körmenetet, aki sokallta a négy templomba történő elzarándoklást. Vö. KGYL: 290/b, 87. doboz, 1730/1899. – *Megj.* A püspök levele és Bíró Béla előzetes terve ugyanazon szám alatt van iktatva.

29 ***, A kolozsvári kegykép, 6.

30 Az eredeti tervben nem szerepelt semmilyen szentbeszéd, a csendes szentmise után rövid könyörgés és felajánló imádság elmondása után a körmenet visszatért volna a Szent Mihály-templomba.

a hívekkel együtt téve nyilvános fogadalmat”.³¹ Ezt követően a körmenet *Boldogasszony, anyánk* című éneket énekelve tért vissza a Szent Mihály-templomba.

Itt ünnepélyesen fogadták Schlauch Lőrinc bíborost, aki „teljes papi ornátusban jelent meg. A püspök bíboros palástján érdemrendjei ragyogtak.” A templomba beléptekor a Kolozsvári Dalkör az *Ecce Sacerdos Magnus* énekelte. Az ünnepélyes misén Schlauch volt a főcelebráns,³² segédkezett neki többek között Meszlényi, Steiner, Wolafka püspök, Bíró Béla és Újfalusi József kolozsmonostori c. apát is. A szentmise után az ünnepi beszédet Wolafka Nándor püspök tartotta, majd pedig Schlauch bíboros pápai áldásban részesítette a jelenlévőket.³³ A tervek szerint délután hat órától ünnepélyes istentiszteletre került sor, és végezetül egy ünnepi szentbeszéd hangzott el.

A korabeli világi sajtó ezt a rendkívüli és nagyszabású Mária-ünnepséget így értékelte: „...kiinduló pontjává lett a katolikus öntudat felébredésének és sok ezrek lelki megújulásának az erdélyi részeken. Az érdem ebben Mária után Mailáth püspöké, ki a mai nappal a magyar egyháztörténelem egyik legragyogóbb lapját írta meg.”³⁴

Feltehetően a Szent István által alapított állam ezeréves jubileumára szervezett ünnepségek népszerűsége miatt 1900 októberében is szerveztek egy hasonlót.³⁵ Erről csak a Bíró Béla kézírásával jegyzett tervezet maradt ránk,³⁶ a jelek szerint nem folyt élénk levelezés a püspökével vagy másokkal ez ügyben. A levéltárba tett dokumentum alapján egy Mária-ünnepet lehetne feltételezni. Az egyik korabeli kolozsvári lap, a *Magyar Polgár* napokon keresztül hosszabb-rövidebb cikkeket és híreket közölt a gróf Mailáth Gusztáv Károly püspök által Kolozsvárra szervezett egyházi ünnepségsorozatról.³⁷

31 ***, A kolozsvári kegykép, 6.

32 Az eredeti tervek szerint Steiner lett volna a főcelebráns.

33 Tervezőirat: KGYL: 290/b, 87. doboz, 1971/1899.

34 ***, A kolozsvári kegykép, 6.

35 Olyannyira igyekeztek hasonlót szervezni, hogy az 1899-es esemény összes iratát áthelyezték az 1900-as eseményt tervező dokumentumhoz.

36 KGYL: 290/b, 87. doboz, 1699/1900.

37 ***, Hírek, Majláth püspök Kolozsvártt, *Magyar Polgár* 23.243 (1900) 5; ***, Hírek, Katolikus jubileumi ünnepségek, *Magyar Polgár* 23.246 (1900) 5–6; ***, Hírek, Jubileumi ünnepségek Kolozsvártt, *Magyar Polgár*, 23.247 (1900) 6.

Az újságíró szóhasználata megtévesztő, folyamatosan a kereszténység fennállásának 900 éves évfordulójáról írt, viszont egyértelmű, hogy itt tulajdonképpen a magyar államiság kezdeteire, Szent István király megkoronázására kell értenünk e kifejezést. A plébániai levéltárban található búcsús körmenet programtervét az újság beszámolójával vetjük össze.

Az újságban 1900. október 23-án közölték az ünnepi programok sorozatát.³⁸ Ebből értesülhettünk arról, hogy október 22-én érkezett kíséretével és a Státus-igazgatótanács tagjaival Kolozsvárra Mailáth Gusztáv Károly püspök. Október 23-án reggel a főtéri templomban misézett, 10 órakor a ferencesek templomában jelen volt a Szent Antal kenyerének kiosztásán, délután 5 órakor a főtéri templomban szentolvasón vett részt, majd utána szentbeszédet tartott. Másnap délelőtt, mise után gyóntatott, délután pedig szentbeszédet tartott. A beszédekre eredetileg Wolafka Nándor debreceni plébános-püspököt kérték fel, aki el is vállalta ezt, azonban egészségi okokból le kellett mondania, és az egri érsek, Samassa József sem tudott eleget tenni a meghívásnak.

A kolozsvári plébániai levéltárban lévő tervezet szerint október 25-én délután ötkor szentolvasót imádkoztak, és szentségkitétel volt a Mátyás király téri plébániatemplomban, ezt követően lehetett gyónni. Október 26-án reggel 7 órakor a tervek szerint csendes szentmisének kellett volna lennie a leányiskolai kórus közreműködésével a Szent Mihály-templomban, azonban helyett püspöki nagymise volt.³⁹ Így jóllehet fél kilencre tervezték a főpásztor bevonulását, miközben a főgimnáziumi tanulók Mária-éneket adtak volna elő, erre a mozzanatra nem volt szükség. Fél kilenckor elindult az ünnepi körmenet, így vonultak a piaristákhoz. Az akadémiai templomban bemutatott szentmise után gróf Mailáth Gusztáv Károly, Szent István király példáját követve, a Boldogságos Szűz oltalmába ajánlotta egyházmegyéjét.⁴⁰ Ezt követően körmenettel vonultak vissza a főtéri templomba, amely zsúfolásig megtelt; a körmenetben részt vettek a katolikus iskolákban tanulók, a tantestületek és egyesületek

38 ***; Hírek, Majláth püspök Kolozsvárrt, *Magyar Polgár* 23.243 (1900) 5.

39 ***; Hírek, *Magyar Polgár*, 26.243 (1900) 5.

40 Uo. 6.

zászlóikkal, a Státus igazgatótanácsának világi tagjai, köztük báró Jósika Sámuel és báró Szentkereszthy Zsigmond díszmagyarban; a kerületi papság és a hívő közösség. A Szent Mihály-templomban ünnepélyes püspöki szentmisét celebráltak, amelyen a szentbeszédet Karcz János csikkarcfalvi plébános mondta, ezt követően az erdélyi püspök apostoli áldásban részesítette a jelenlévőket. A jubileumi alkalmon való imádságos részvétellel az elhaltak számára volt eszközölhető teljes búcsú. Ugyanaznap délután 5-kor ünnepélyes vecsernyét tartottak az oltáriszentség kitételével, ezt szentbeszéd és égő gyertyás körmenet követte. A délutáni istentiszteletet rövid eucharisztikus értekezlet előzte meg.⁴¹

Az ünnepséget előkészítő dokumentációban iktatószám nélkül megtalálható egy lista, amely Mária-énekeket tartalmaz. Hat éneket sorolnak elő: *Boldogasszony, anyánk; Egek ékessége; Magyar Szűzanyádnak; Magyarok királynéja; Szeretlek, szép Szűz Mária és a Nagyasszonyunk, hazánk reménye*. Minden valószínűség szerint ezek a liturgia és/vagy a körmenet énekei lehettek.⁴²

A 19. századi Mária-tisztelet formája: Élő Rózsafüzér

Kolozsváron a Mária-társulatot 1891 májusában akarta Bíró Béla újraindítani, az alapítására összehívott ülés jegyzőkönyvét megőrizte a levéltár.⁴³ A május 10-én megtartott gyűlésen hatvanan vettek részt Bíró Béla elnöke mellett. Az első megtárgyalt kérdés az volt, a Mária-tisztelő társulat tevékenysége hogyan zajlott korábban. Egy részt vevő asszony, Benedek Mihályné azt nyilatkozta, hogy Kolozsváron „eddig nem volt semmi társulat Mária tiszteletére, csak egyesek imádkoztak tetszésük szerint Szent Bernárd imádságával, 5 szent titokról Jézus feltalálása alkalmából a templomban, a 8 titokról

41 Uo. 5–6.

42 Nincs iktatva, KGYL: 290/b, 87. doboz, 1600/1900. számú iratba betűrve.

43 KGYL: 290/b 79. doboz, 709/1891.

Jézus megkoronáztatása alkalmából stb.”⁴⁴ A gyűlésen elhatározzák, hogy az elkövetkezőkben milyen szabályok szerint lehetne működtetni a Mária-társulatot. A jegyzőkönyvből kiderül, hogy a Boldogságos Szűz Mária Kiváló Tisztelőinek nőtársulata azokat célozta meg, akik „igazi tiszta szívérzelemből”⁴⁵ kívánják tisztelni Máriát, jó erkölcsűek, legalább három tag ajánlja őket felvételre, és vállalják, hogy meghatározott imákat adott napokon elmondjanak. Az ülésen megállapították az alakuló társulat struktúráját is, a vezetőség az elnökből, az igazgatóból és egy öttagú választmányból tevődött volna össze. Az elnöki tisztelet a mindenkori kolozsvári plébánosnak, az igazgatói stallumot pedig az első segédlelkésznek szánták. Az igazgató hatáskörébe tartozott a társulat minden belügye, a lelki élet megszervezésétől az adminisztrációig, tagdíjak beszedéséig. A társulati tagok kötelesek voltak naponta elimádkozni egy rózsafüzért Mária tiszteletére, böjtölni minden kedden a Szűzanya tiszteletére, szombatonként gyónni és áldozni, hetente alamizsnát osztani a szegényeknek, havonta egy szentmisét mondatni Mária tiszteletére, a havi tagdíjat befizetni, a begyűlt pénzből Mária tiszteletére misét mondatni. Ha valaki elmulasztja betartani valamelyik szabálypontot, megszűnik a társulati tagsága. Ugyanitt kimondták, a társulat akkor alakul meg, ha legalább harminc tag jelentkezik, és a szabályokat elfogadja, és akkor szűnik meg, ha tizenöt főre csappan a tagság létszáma. A gyűlés végén egy bizottságot hoztak létre, amelynek tagjai Sebestyén Mózes igazgató, Boér Ignácné, özv. Barna Jánosné és Dentz Rozália úrasszonyok voltak, céljuk a tagságtoborzás és egyhavi tagdíj begyűjtése volt. A jegyzőkönyvmásolatot május 21-én küldi át a plébános Sebestyén Mózesnek, hogy a társulat érdekében legyen szíves tiszte szerint intézkedni.

Az ügy nem várt fordulatot vett. Július 2-án Bíró Bélát levélben⁴⁶ tájékoztatta Sebestyén Mózes segédlelkész, hogy a Mária-társulat alakuló gyűlésének jegyzőkönyvét áttanulmányozta, és sem az akkor egybegyűltek – még azok sem, akik Bírón kívül a május 10-i jegyzőkönyvet aláírták! – nem óhajtanának egy új együletet, sem pedig

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ KGYL: 290/b 79. doboz, 872/1891.

ő nem látja célszerűnek. Elsősorban azzal érvelt, hogy mivel új társulatról van szó, a püspökkel engedélyeztetni kellene, ugyanakkor azonban a tervezett társaság túl szigorú szabályok szerint működött volna, és még csak nem is nyerhető búcsú az egyleti cselekedetekkel, ráadásul a férfiak is ki vannak zárva. Bírónak írt levelében részletezi azt is, hogy miért tartja inkább célszerűnek az országos szintű Élő Rózsafüzér Társulatba betagozódni. Érvei közt szerepel, hogy már meglévő szabályokat kellene átvenni és ahhoz alkalmazkodni, a tagsági szabályzat nem túl szigorú, és a rózsafüzér-társulattal a társulati tagok búcsút is nyerhetnek.

Felettese másnap, július 3-án jóváhagyta a kérését, és utasította a szükséges dokumentáció összegyűjtésére és a püspöknek engedélyezés céljából történő megküldésére.

1892. november 10-én fordult levélben Bíró Béla plébános a főpásztorhoz, hogy engedélyezze az Élő Rózsafüzér Társulatot, „mivel nincs tudomásom, hogy a vezetésemre bízott plébánia területén ily nevű vagy más vallásos imatársulat léteznék, – egy imatársulatnak meghonosítását pedig hiveimre nézve üdvösnek, vallásos érzületük emelésére hasznosnak tartom”.⁴⁷

Bibliográfia/Bibliography

- Kolozsvári gyűjtőlevéltár [KGYL]: 290/b 79. doboz, 87. doboz iratai
 *** , A kolozsvári kegykép jubileuma, *Alkotmány* 4.259 (1899. okt. 28.) 5–6.
 *** , Hírek, Jubileumi ünnepségek Kolozsvártt, *Magyar Polgár*, 23.247 (1900) 6.
 *** , Hírek, Katholikus jubileumi ünnepségek, *Magyar Polgár* 23.246 (1900) 5–6.
 *** , Hírek, Majláth püspök Kolozsvártt, *Magyar Polgár* 23.243 (1900) 5.
 *** Kolosvári könyvező Szűznek Historiája. Irattatott az ott lévő JESUS Társasága-béli Szerzetesek által..., Kolozsvár, 1770, 24–38.

47 KGYL: 290/b 79. doboz, 872/1891. (Ugyanazon iratcsomóba van áthelyezve a nyilvánvalóan később kelt irat is!)

- CHATELLIER, Louis, La congrégation académique de Molsheim et la société alsacienne à la fin du XVIII siècle, *Annuaire de la Société d'histoire et d'archéologie de Molsheim et environs* (1980) 89–97.
- GÁBOR Csilla, *Laus et polemia. Magasztalás és vetélkedés közép- és kora újkori szövegtípusokban*, Debreceni Egyetemi Kiadó, Bolyai Társaság – Egyetem Műhely Kiadó, Debrecen – Kolozsvár, 2015.
- GÁBOR Csilla, Mária könnye: „a’ kolosvári bódog aszszony siró képe”, *Keresztény Szó* 9 (2009) 4–8 (https://epa.oszk.hu/00900/00939/00109/2009_09_02_00109.htm)
- GÁBOR Csilla, FÁBIÁN Róbert, VERES Stelian, NÓDA Mózes, A kolozsvári Könnyező Madonna kegyképe, összeállította BODÓ Márta, *Vasárnap* 30.14 (2020) 4–5. <https://www.verbumkiado.ro/hu/vasarnap/vasarnap-2020aprilis-5>.
- KOVÁCS Zsolt, A kolozsvári Mária-oszlop. Egy közép-európai emlék-típus a 18. századi Erdélyben, in NAGY Róbert, RÜSZ-FOGARASI Enikő (szerk.), *Ablakok a múltba*, Kolozsvár, 2012.
- TÜSKÉS Gábor, *Búcsújárás a barokk kori Magyarországon a mirákulum-irodalom tükrében*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993.
- TÜSKÉS Gábor, KNAPP Éva, *Népi vallásosság Magyarországon a 17–18. században. Források, formák, közvetítők*, Osiris, Budapest, 2001.
- ZERICH Tivadar, Történelmi vázlatok I–II., *Családi Lapok* 6.5 (1857. január 29.) 64–67; 6.6 (1857. február 5.) 79–81.